UDK 2–185.2
615.851:27
159.9 Frankl, V. E.
159.9 Jung, C. G.
Stručni članak
Primljeno 22.11.2017.
Prihvaćeno 22.11.2017.

Smisao života i patnje promatran kroz katoličko–teološku i psihološko–logoterapijsku perspektivu

*Tanja Radionov**

Sažetak

Ovim radom želimo promotriti težnju traženja smisla života i doživljaj patnje suvremenog čovjeka kroz katoličko–teološku i psihološko–logoterapijsku perspektivu. Katolička teologija proniče u smisao patnje kroz suobličenje s Kristovim križem i sudjelovanjem u spasonosnom otkupljenju iz ljubavi. Egzistencijalna psihoterapija, logoterapija Viktora E. Frankla polazi od čovjekove volje za smislom koji u patnji može preuzeti egzistencijalnu odgovornost i dati joj smisao te doći do vlastite transcendencije.

Ključne riječi: smisao života, patnja, spasonosno trpljenje, Viktor E. Frankl, logoterapija, Carl Gustav Jung

Uvod

Čovjek današnjice u stalnoj je potrazi za srećom, ugodom i zadovoljenjem svojih potreba, a istovremeno izbjegava svaku frustraciju, bol, patnju i trpljenje, s čime se vrlo teško nosi i u čemu ne vidi smisao, nego naprotiv, uglavnom vidi besmisao. Smisao života traži u svijetu obilja i materijalističko–potrošačko–hedonističkom mentalitetu opijen posjedovanjem i egoizmom. U takvom svijetu trenutačnog zadovoljenja potreba prisutna je samo kratkotrajna, prolazna sreća i smisao u kojem nema mjesta patnji i trpljenju. No, patnja i trpljenje neizbježan su i sastavni dio svakog života, ljudske egzistencije te ih je nemoguće izbjeći. Patnja je ucijepljena u ljudsku povijest i prisutna u svim društvima i kulturama. Predstavlja velik egzistencijalni i religiozni izazov za čovjeka. Usprkos obilju i slobodi suvremeni čovjek nije sretan i nalazi se u stanju egzistencijalne frustracije u kojem prevladavaju osjećaji besmislenosti i unutarnje praznine sve do dosade. Iz te neprestane ljudske potrage za srećom vidljivo je da duboko u sebi svaki čovjek čezne za smislom svojeg života i pokušava ga pronaći na različite načine. To ne uspijeva, a pokazatelji su brojni problemi današnjeg čovjeka, poput depresije, suicidalnosti, anksioznosti, raznih oblika ovisnosti, agresije, razrušenih obitelj-

* Mr. sc. Tanja Radionov, prof., psiholog, psihoterapeut. Adresa: Masarykova 23, 10000 Zagreb, Hrvatska. E–pošta: tanja.radionov@optinet.hr

skih i međuljudskih odnosa. Gotovo da se može reći da je gubitak životnog smisla bolest današnjice.

Katolička teologija nastoji proniknuti u smisao i otajstvo patnje i trpljenja kroz prizmu odnosa čovjeka prema Bogu i vjere u Boga, te kroz ljubav prema bližnjemu. Velik doprinos i važno mjesto zauzima papinsko apostolsko pismo Ivana Pavla II. *Spasonosno trpljenje* o kršćanskom smislu ljudskog trpljenja iz 1984., u kojem se pokušava osvijetliti otajstvo i spasenjski smisao trpljenja (SD). Humanistička i pozitivna psihologija i egzistencijalna psihoterapija, posebice autor Viktor E. Frankl, osnivač logoterapije, također posvećuju veliku pažnju pitanju pronalaska smisla života i postojanja čovjeka. Pokušavaju razumjeti i objasniti ljudsku patnju i trpljenje s ciljem pomaganja čovjeku u što boljem nošenju s njima i traženju vlastitog životnog smisla. A taj smisao moguće je pronaći čak i u patnji (Frankl, 1988; Frankl, 2001a; Frankl, 2001b; Lukas, 2016).

Cilj je ovog rada pobliže promotriti čovjekovu težnju traženja smisla života i doživljaj patnje kroz obje spomenute perspektive, katoličko–teološku i psihološko–logoterapijsku, kako bismo bolje razumjeli i pomogli čovjeku današnjice, tragatelju smisla na putu svojeg života i svoje egzistencije, a koji je pomalo izgubljen i u stanju egzistencijalne frustracije.

1. Katoličko–teološko poimanje otajstva patnje

1.1. „Zašto patnja?“

Ivan Pavao II. u papinskom apostolskom pismu *Spasonosno trpljenje* opisuje Sv. pismo kao veliku knjigu o trpljenju i knjigu ljudske povijesti (SD 6, 7). Patnja, kako tjelesna tako i moralna, odnosno duhovna, te psihološka koja ih prati, neodvojiva je od ljudskog življenja, pogađa svakog čovjeka. Predstavlja velik izazov za čovjeka i poziva ga da u susretu s patnjom uđe dublje u vlastitu egzistenciju. Česta su reakcija čovjeka na iskustvo patnje intrigantna i vječna pitanja poput „Zašto patnja?“, „Zašto baš ja“, „Koji je smisao patnje?“, na koja traži odgovor. No, nema jednoznačnog odgovora koji bi udovoljio svakomu. A kada ne nađe zadovoljavajući odgovor tada čovjek još dublje trpi. Naši ljudski odgovori ostaju nepotpuni pred velikom tajnom patnje i teško ju mogu sami rasvijetliti. Svaki je čovjek pozvan da nadilazi patnju iz svoje ljudskosti i uđe u područje vlastite transcendencije. Može se ustvrditi da patnja i trpljenje pripadaju upravo čovjekovoj transcendenciji, neodvojivi su od ljudskog života i iskustva zadirući u područje ljudskog misterija (SD 5, 9). Nastojeći proniknuti u otajstvo patnje, čovjek sve dublje prodire u egzistencijalni i religijski prostor smisla vlastitog života i svijeta oko sebe gdje se susreće s Ljubavlju.

Pitanje o smislu patnje i trpljenja osobito se postavlja u Knjizi o Jobu, gdje se opisuje patnja nedužnoga i pravednika, što predstavlja misterij u koji je potrebno proniknuti. Patnja može imati smisao kazne ako je povezana s grijehom, no nije svaka patnja posljedica grijeha. Bog je pristao kušati Joba kako bi dokazao njegovu pravednost. Stoga patnja može imati i smisao kušnje. Također, patnja može

imati i odgojnu vrijednost i pozivati na obraćenje i ponovnu uspostavu dobra u čovjeku, u njegovim odnosima s drugima i s Bogom (SD 11, 12; Vugdelija, 1995, 247). Nekoliko je najistaknutijih vidika škole trpljenja: trpljenje je kazna kojom otplaćujemo svoj grješnički dug, trpljenjem čovjek uviđa svoju ograničenost i tako u duhu sazrijeva, ostaje u poniznosti i susreće druge ljude s više razumijevanja, trpljenje je čovjeku poticaj da poboljša sebe i svoju stvarnost, poziv i poticaj na obraćenje, trpljenje je ostan koji ljudska srca uzdiže k nebeskim željama i trpljenjem patnik intimno proniče otajstvo čovjeka i otajstvo Boga. Mnogi mistici su u patnji vidjeli izvanredan Božji dar koji služi dobru i može uroditi pozitivnim duhovnim plodovima te se tako patnja i žalost pretvaraju u radost (Ćurić, 1986, 113–116; Vugdelija, 2011, 160–161). Tri su vidika koji blagotvorno prate patnju: razne boli nastaju zbog nereda i nesklada kojima smo pogođeni i predstavljaju poziv na promjenu, u boli možemo vidjeti simbol nesebičnosti, požrtvovne ljubavi i bol možemo vidjeti kao otajstveni znak Božjeg odabranja, znak da nas Bog nije zaboravio (Ćurić, 1989, 535–538).

Patnju možemo promatrati kao izazov svakomu čovjeku i potencijalnu prekretnicu za promjenu, a o samom čovjeku ovisi hoće li se promijeniti na bolje ili neće. Patnja nam može biti spasonosna. Može se promatrati kao poziv na djelovanje ili na molitvu, kroz patnju možemo prodrijeti do dublje tajne svojeg života i u konačnici do spoznaje Boga.

U rječniku Starog zavjeta patnja i bol su istovjetne i trpljenje se označava kao zlo. U Novom zavjetu patnja više izražava određenu situaciju u kojoj čovjek doživljava zlo i doživljavajući ga postaje subjektom trpljenja. U središtu psihološkog oblika patnje nalazi se iskustvo zla zbog kojeg čovjek trpi, a koje je nedostatak, ograničenje i iskretanje dobra (SD 7). Tako u Novom zavjetu prestaje negativno tumačenje patnje i patnika kao i njegovo izjednačavanje s grešnikom i prokletnikom, nego se povezuju s Kristovom spasiteljskom patnjom.

1.2. Krist je ljubavlju pobijedio patnju i dao joj otajstveni smisao

»Uistinu, Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni« (Iv 3,16). U tim riječima vidljiva je srž spasotvornog Božjeg djelovanja, Krist je iz ljubavi prema čovjeku trpio, oslobodio ga od zla i smrti, i otkupio da ima život vječni. Zaštitio je čovjeka od vremenite patnje, ali i od konačnog zla pobijedivši grijeh i smrt (SD 14).

U Kristovu križu dogodilo se nešto novo, dana je zadovoljština za grijeh svijeta, obnovljen je odnos Boga i svijeta, koji je narušen čovjekovom krivnjom, ostvarilo se pomirenje. U Isusovoj muci sva nečistoća svijeta dodiruje beskrajno Čistoga, dušu Isusa Krista, a time i samog Sina Božjega. Stvarno oproštenje se događa na temelju križa. Sam Bog stavlja se kao mjesto pomirenja i u svojem Sinu trpljenje uzima na sebe. U svijet unosi svoju beskrajnu čistoću kao dar. „Ispija kalež“ svih strahota i tako ponovno uspostavlja pravdu veličinom svoje ljubavi, koja po trpljenju preobražava tamu (Ratzinger, 2011, 220–222).

Krist svojim križem i uskrsnućem ne uklanja vremenite patnje ljudskog života, no svako trpljenje osvjetljuje novim svjetlom, svjetlom spasenja, evanđelja, radosne vijesti. U svojem se djelovanju neprestano približavao svijetu ljudske patnje čineći dobro, liječio, tješio, hranio, oslobađao, suosjećao sa svakom ljudskom tjelesnom i duševnom patnjom (SD 14, 15, 16). Na pitanje o patnji Krist odgovara osobnim trpljenjem iz ljubavi. Ljudska patnja je u Kristovoj muci i križu dosegnula svoj vrhunac i povezana je s ljubavlju koja stvara dobro. Može se reći da je zajedno s Kristovom mukom i patnjom svaka ljudska patnja došla u novi položaj, otkupljena je (SD 18, 19).

Trpljenje je često i određena kušnja za čovjeka. Poput Kristovih patnji, u toj se slabosti istodobno događa i uzvišenje snagom uskrsnuća i vidljiv je paradoks slabosti i snage. Ljudske slabosti mogu biti prožete Božjom spasonosnom snagom koja je vidljiva u križu, te se kroz trpljenje čovjek tomu otvara. Čovjek je pozvan na krepost ustrajnosti u podnošenju kroz nadu i svijest o smislu života (SD 23). Kristovo otkupljenje izvršeno snagom ljubavi trajno je otvoreno za svaku ljubav koja se očituje u ljudskom trpljenju, svakoj ljudskoj patnji, kako bi njegovo otkupiteljsko trpljenje bilo neprestano nadopunjano (SD 24). U ljudskim patnjama Krist živo djeluje iznutra posredstvom svojeg Duha Istine i Tješitelja. Kroz patnju čovjek je pozvan ući u otajstvo otkupljenja i vječnog spasenja te na taj način odgovor na pitanje „zašto" i koji je smisao patnje, čovjeku Bog daje s križa. Taj je odgovor ujedno i zov na susret s Kristom i na slijeđenje Krista. Uzimajući svoj križ, čovjek se duhovno sjedinjava s Kristovim križem i u svojem trpljenju može pronaći mir, čak i duhovnu radost, čime je nadvladan osjećaj beskorisnosti i besmisla trpljenja (SD 26, 27). Patnja ima nadnaravni smisao zato što je ukorijenjena u božansko otajstvo otkupljenja svijeta. Taj je smisao i duboko ljudski jer u njemu čovjek nalazi samoga sebe, osobnu čovječnost, dostojanstvo, poslanje (SD 31).

1.3. Kršćanski odgovor na patnju — nasljedovanje Krista

Osim teološkog tumačenja križa važna je i njegova egzistencijalna dimenzija, koja se odnosi na čovjekov život i put. Kristovim križem otvoren je prostor po kojem čovjekov osobni život pronalazi novo okružje. Otajstvo križa uključuje čovjeka i njegovu životu daje novu razinu (Ratzinger, 2011, 225).

Kršćanski odgovor na patnju i njezin smisao je križ, odnosno raspeti i trpeći Krist. Bog nas u patnji ne ostavlja same, nego trpi s nama i za nas. Prati nas na našem putu boli i naš je suputnik, te svoju patnju možemo živjeti zajedno s Njim. Bog trpi jer ljubi i ljubi ako trpi. U smisao otajstva i misterija patnje čovjek može proniknuti onoliko koliko prihvaća dubinu božanske ljubavi. U našoj patnji i boli daje nam dostojanstvo i vrijednost ako mu ju darujemo i s Njim se predamo iz ljubavi. Ujedinjenjem svoje patnje s Kristovom čovjek postaje aktivan u preobrazbi svijeta. Time kroz patnju sudjelujemo u otkupljenju, postajemo sudionik otkupiteljske Kristove patnje, postajemo suotkupitelji i poniremo u mistične duhovne dubine kršćanskog smisla patnje. Tako ljudska patnja postaje spasonosna kroz spasonosni znak Kristova križa, postiže otkupiteljsku vrijednost i dobiva smisao.

Pavao kaže: »Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu« (Kol 1,24). U nevoljama života možemo postati „kruh“ i tako nam se u našem životu i patnji priopćuje Kristovo otajstvo, a njegova ljubav omogućava da postanemo dar Bogu i ljudima (Ratzinger, 2011, 229). Pristupajući patnji na taj način, ona može biti put čišćenja i spasenja za nas, te kroz njezino prikazivanje Kristu može biti i milost za druge.

Karl Rahner objašnjavajući smisao patnje navodi: »Neshvatljivost boli dio je neshvatljivosti Božje […] ne postoji blažena svjetlost koja osvjetljava tamnu dubinu boli osim Boga samoga. A njega čovjek nalazi onda kada ljubeći kaže žda' neshvatljivosti samog Boga bez koje on ne bi bio Bog« (Grün, 2010, 153). Prodirući u svijet ljudske patnje, čovjek nadilazi samog sebe i ulazi u dodir s misterijem patnje koji razumski ne možemo spoznati i razumjeti. Prisiljeni smo neprestano sve dublje pronicati u taj misterij i pitati se o smislu svijeta i patnje u njemu. Patnja tako ostaje velik metafizički, egzistencijalni i religiozni izazov za čovjeka (Gašpar, 2010, 123–124). Kroz misterij patnje suočeni smo s apsolutnim misterijem. Ljubav je najpotpuniji kršćanski odgovor na pitanje smisla patnje. Patnja i trpljenje mjesto je gdje čovjek može nasljedovati Krista koji pokazuje kako možemo opstati u patnji i trpljenju i dati mu duboki smisao (Gašpar, 2010, 126). Proglašavajući „blaženima“ one koji trpe — »Blago ožalošćenima: oni će se utješiti!« (Mt 5,4) — Isus je omogućio da u trpljenju vidimo providnosno sredstvo Božjeg plana. Oni koji slijede stope Kristove muke trpe s njime kako bi s njim bili i proslavljeni. Zato ih Gospodin proglašava blaženima (Srakić, 1997, 15). Isusovi sljedbenici trebaju biti spremni uzeti na sebe svoj križ i trpjeti za širenje evanđelja, odnosno za spas ljudi (usp. Mt 16,24–25). Patnja promatrana u svjetlu Božjeg plana spasenja i pashalnog otajstva postaje djelotvorna nada u pobjedu života usred čovjekove patnje. Kršćanska je nada usidrena u Božjoj ljubavi u Isusu Kristu, koji nam omogućava vidjeti cilj i nadahnjuje na djelovanje u perspektivi te nade (Filipović, 2013, 466).

Najpozitivniji stav prema patnji nalazi se kod mistika i duhovnosti koja je spremna suočiti se s patnjom i prihvatiti ju. Ta duhovnost ima šest etapa, stupnjeva do punine ljubavi. Prvu etapu čini svijest o tome da nas Bog ljubi bezuvjetno, gdje je sadržaj mističnog iskustva intuitivna percepcija teološke istine da unatoč svemu Bog voli čovjeka. To je iskustvo spasenja i u čovjeku rađa čežnju za Ljubljenim. Drugu etapu čini indiferentnost (u smislu sv. Ignacija) kao spremnost da se prihvati svaka situacija iz Božje ruke, gdje je u središtu traženje Božje volje u svakoj stvari i situaciji. Osoba se predaje Božjoj volji makar i ne shvaćala njegove namjere. Nakon toga dolazi do prihvaćanja patnje kao privilegirana puta vlastite svetosti. Zatim se osoba poistovjećuje (identificira) s Isusom patnikom. Slijedi duhovna noć koja rezultira poniznošću u kojoj čovjek promatra vlastitu bijedu i istovremeno Božju dobrotu. U posljednjoj, šestoj etapi dolazi do predanja u ljubavi i poistovjećivanja s Isusom. Osoba svoje patnje pridružuje Isusovim patnjama i na taj način sudjeluje u otkupljenju svijeta, ispunjena je povjerenjem i nadom da njezine patnje nisu bez smisla. Taj otkupiteljski pristup patnji ima razne oblike: prikazanje, sjedinjenje, sudjelovanje, altruizam, žrtveni, pokornički,

zadovoljština (Szentmártoni, 2009, 209–215). To dobro oslikavaju riječ sv. Pavla: »žDosta ti je moja milost jer snaga se u slabosti usavršuje.' Najradije ću se dakle još više hvaliti svojim slabostima da se nastani u meni snaga Kristova. Zato uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, progonstvima, tjeskobama poradi Krista. Jer kada sam, slab, onda sam jak« (2Kor 12, 9–10).

2. Smisao patnje iz perspektive psihologije i logoterapije

2.1. Psihologija patnje i boli

U okviru psihologije patnje, patnju možemo promatrati kao nasilje nad temeljnim zakonom prema kojem svaki organizam teži prema vlastitom savršenstvu. Svrha je živog bića subjektivna punina života. Ta je potreba prisutna na fiziološkom planu kao zdravlje, u psihičkom životu kao samo–realizacija, u moralnom djelovanju kao neporočnost i u religioznom doživljavanju kao svetost. Patnja je zapreka na putu prema cjelovitosti i to na tjelesnoj razini kao bolest, na psihičkoj kao nesposobnost psihičke integracije, na moralnoj kao grijeh i na religioznoj kao nevjera (Szentmártoni, 1973, 155).

Osjećaj patnje kompleksno je iskustvo često povezano s boli. Razlikujemo tri vrste boli: tjelesnu bol, koja je iskustvo osjetilne patnje; patnju, koju opisujemo kao psihološko i emocionalno iskustvo tjelesnog trpljenja, i duševnu bol, koja je iskustvo ljudske, duševne boli kojoj pridružujemo kognitivno–vrijednosne značajke koje imaju simboličko značenje i ne moraju se temeljiti na tjelesnoj boli (Szentmártoni, 2009, 203). Patnja ili bol u najširem smislu iskustvo je neugode ili averzije koje je povezano s doživljajem povrede ili prijetnje povredom pojedincu. Uključuje negativne emocije i tjelesne osjete. Suprotnost patnji je ugoda ili sreća. Bol se često povezuje s tjelesnim osjetom koji je neizbježan, a patnja se promatra kao psihološki i emocionalni doživljaj na koji možemo utjecati svojim izborom. Patnju možemo promatrati i kao funkciju neravnoteže između tjelesnog, psihološkog, emocionalnog i duhovnog funkcioniranja. Izaziva ju bol koja budi negativne misli, koje pak izazivaju negativne emocije, što sve povećava osjećaj boli i patnje i tako se osoba kreće u začaranom krugu i u sve je većoj neravnoteži.

Kada se osoba suoči s velikom patnjom, tada mogu biti dovedene u pitanje tri temeljne postavke važne za poimanje stvarnosti: uvjerenje u vlastitu neranjivost; doživljaj svijeta kao smislenog i razumljivog; i viđenje sebe u pozitivnom svjetlu. Tri su temeljna načina nošenja s takvim situacijama i stanjima: osoba ju pokušava promijeniti; nastoji ju prihvatiti; ili ju nastoji izbjeći (Ajduković, 2000, 45; Arambašić, 2000, 21). Vidljivo je da je vrlo važno prihvaćanje i naš stav i odnos prema patnji. Prema istraživanju američkog isusovca psihologa Daniela Patricka Foleya možemo razlikovati jedanaest stavova prema vlastitoj patnji: patnja kao kazna, patnja kao kušnja, patnja kao nesreća, patnja kao posljedica zakona prirode, pomirenje s nedokučivom Božjom voljom, prihvaćanje patnje kao neizbježive okolnosti ljudskog života, patnja shvaćena ako sredstvo za osobni rast, obrambe-

ni stav pred patnjom, stav omalovažavanja, patnja viđena kao Božji blagoslov i patnja kao sudjelovanje u Kristovu otkupiteljskom djelu (Foley, 1988, 321–328).

Patnju poput krize možemo promatrati kao šansu u životu ovisno o tome kako ćemo joj pristupiti. Nekoliko je razloga zbog kojih patnju možemo promatrati i kao normalan dio života: čini nas ljudima, onoliko je loša koliko ju mi takvom napravimo, omogućava nam da više cijenimo trenutke ugode, može u sebi uključivati dubok osjećaj radosti, ne određuje našu osobnu vrijednost i sastavni je dio odgoja, braka, posla i svakog drugog područja života (Klempner, 2010). Postoji više razloga zašto patnju možemo promatrati kao smislenu i kao dar: omogućava pravu sreću, razvija poniznost, može nas naučiti puno toga u život, njezino svjesno prihvaćanje može biti oslobađajuće, može potaknuti našu kreativnost, osvještava nam milost, povezuje nas sa Svetim, pokazuje nam našu snagu i izdržljivost, razvija suosjećajno srce i dovodi nas do promjene u životu (Mehrtens, 2008).

U kršćanskoj perspektivi patnja dobiva svoj smisao jedino ako se shvaća kao žrtva i označava na koji način čovjek doživljava svijet i sebe i ugrađuje se u cjelinu tog svijeta. Zakon žrtve je najstariji biološki zakon koji kaže da novo nastaje otkidanjem djelića starog. Prisutan je i u psihološkom načelu samo–realizacije prema kojem dječak žrtvuje dječačke ideale i težnje kako bi prerastao u mladića. Žrtvu možemo promatrati kao cijenu preporoda starog u novo, pri čemu naglasak stavljamo na pozitivan aspekt, dobro, novu razinu života, dobitak. Žrtva nije dobra samo po sebi niti ako se temelji na patološkom osjećaju krivnje, nego jedino ako ju podnosimo radi većeg dobra. Perspektiva patnje za kršćanina je u tome što on pati sa sviješću da su plodovi njegove patnje realni i da se njezina vrijednost može spasiti za vječnost. Patnju treba pretvoriti u novu vrijednost, u stvaranje nove vrednote u svojem životu. Za takvo shvaćanje patnje potrebna je nadnaravna perspektiva. Dobro je pogledati na sebe iz Božje perspektive i u toj slici sebe nalazi se i vrednota patnje u smislu preporoda prema Kristovu shvaćanju »Ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod« (Iv 12,24) (Szentmártoni, 1973, 156–158).

2.2. Psihološko–logoterapijski pogled na patnju

Humanistička psihologija naglašava vjeru u sposobnosti čovjeka da se prilagodi novim situacijama, da se nosi s njima i da se kroz njih mijenja, raste i razvija, što uključuje i situacije velike patnje. Mnogi se ljudi danas obraćaju psihologu i psihoterapeutu po pomoć upravo kada pate — zbog gubitka smisla, osjećaja unutarnje praznine, ravnodušnosti, depresije, tjeskobe, nezadovoljstva, frustracije i dosade. Cilj je psihologije i psihoterapije pomoći osobi da dođe u kontakt s vlastitim osjećajima, mislima, sposobnostima i vrijednostima, te da pronađe načine suočavanja sa svijetom i patnjom koji su sukladni njegovomu autentičnomu biću. Psihološki pogled na patnju i njezin smisao promatrat ćemo dominantno kroz egzistencijalnu psihologiju Viktora E. Frankla, osnivača logoterapije, a spomenut ćemo i Carla Gustava Junga, osnivača analitičke psihologije, što se može svrstati u dubinsku pozitivnu psihologiju jer obojica naglašavaju važnost potrebe za integracijom nesvjesnog u čovjeku. Također, obojica promatraju ljudski duh

kao snažnu terapeutsku mogućnost te naglašavaju povezanost pridavanja smisla i psihičkog zdravlja. Možemo ih smatrati i začetnicima suvremene pozitivne psihologije zbog njihova isticanja mogućnosti razvoja urođenog ljudskog potencijala kroz smisao i duhovnost (Wong, 2009, 545–546).

2.2.1. Neuroza kao „patnja zbog nedostatka smisla"

Povijesni doprinos Junga i njegove analitičke psihologije u području patnje i smisla patnje velik je, posebice stoga što je već u prvim desetljećima 20. stoljeća neurozu definirao kao patnju duše koja nije pronašla svoj smisao, smisao svojeg života. Također je rekao da čovjek može podnijeti velike patnje i nevolje ako one za njega imaju smisao (Wong, 2009, 545–546). Ta definicija neuroze i danas je aktualna kada se tvrdi da je jedan od glavnih uzroka tjeskobe suvremenog čovjeka upravo nedostatak životnog smisla. S time se slaže i Frankl, koji je tu neurozu nazvao „noogena" neuroza, koja je povezana s dimenzijom ljudske egzistencije i nastaje zbog osjećaja praznine i promašenosti (Frankl, 2001b, 103; Szentmártoni, 2011, 181).

2.2.2. Viktor E. Frankl i „volja za smislom"

Viktor E. Frankl osnivač je logoterapije, koja u područje psihoterapije unosi duhovnu sferu čovjeka promatrajući ljudsko biće kao duhovno, ne zanemarujući pri tome i njegove psiho–fizičke karakteristike. Može se reći da je to liječničko dušobrižništvo i duhovna psihologija. Logoterapija u svoje središte stavlja suočenje s pitanjem smisla u životu čovjeka i usmjeravanje osobe prema tomu u terapijskom procesu. Usredotočuje se na smisao čovjekove egzistencije u današnjem svijetu i traženju tog smisla postojanja koji će ga čitavog ispuniti, pokušava čovjeku u tome pomoći te da tako osmišljeni život dosljedno živi. U terapiji se polazi od postavke da je težnja za smislom primarna sila u životu čovjeka te, kao što ima „volju za užitkom", čovjek ima i „volju za smislom". Taj je smisao jedinstven i specifičan za svakog čovjeka i treba ga ispuniti kako bi smirio svoju volju za smislom. Jer *logos* ili „smisao" ne proizlazi iz same ljudske egzistencije, nego je nešto sa čime se ljudske egzistencija suočava i otkriva. Tu je uključena čovjekova sloboda u kojoj bira hoće li prihvatiti ili odbaciti ponuđeni smisao (Frankl, 2001b, 100–102; Lukas, 2006, 14–15). U terapiji se osobi pomaže da dođe do te spoznaje.

Ništa nije toliko djelotvorno za psihičko i duhovno zdravlje čovjeka kao spoznaja da njegov život ima smisla i otkrivanje tog smisla. Čovjekova volja za smislom može biti frustrirana i to predstavlja egzistencijalnu frustraciju. Osjeća besmislenosti vlastitog života i unutarnje praznine imaju negativan utjecaj na život čovjeka i znak su „egzistencijskog vakuuma" u kojem se osoba može naći. To je jedan od najraširenijih fenomena današnjeg užurbanog čovjeka, koji je uglavnom orijentiran na užitak i izbjegavanje boli i patnje. Taj se egzistencijski vakuum često doživljava i kao osjećaj dosade i ravnodušnosti, koji je danas toliko prisutan. Naziva se i užas praznine, u kojem je čovjek ugrožen od krize smisla. Nedostaje mu cilj u životu kao i snaga motivacije za ostvarenje tog cilja. Egzistencijalno frustriran čovjek ne zna čime bi ispunio svoj egzistencijalni vakuum (Frankl, 2001b,

103–106; Frankl, 2001a, 103; Lukas, 2006, 10; Lukas, 2016, 102). Duboko je nesretan i upravo u takvoj situaciji traži psihološku pomoć.

Smisao se ne može dati, nego se smisao mora pronaći, a u tom traganju za smislom čovjeka vodi njegova savjest. Savjest se može promatrati kao organ smisla i predstavlja sposobnost ulaženja u trag jednokratnomu i jedinstvenomu smislu koji se krije u svakoj situaciji. Ne postoji životna situacija koja bi stvarno bila besmislena i vrlo je važno da to osoba osvijesti u terapiji (Frankl, 1988, 22–23; 26; Frankl, 2001a, 86; 88). Životni smisao razlikuje se od čovjeka do čovjeka i vrlo je specifičan smisao određene osobe u određenom trenutku života. Svatko u životu ima svoj specifičan poziv ili osobito poslanje da ostvari konkretan zadatak i osobnu priliku da to ostvari. Svaka životna situacija predstavlja čovjeku izazov i problem koji treba riješiti, a čovjek odgovarajući na ta pitanja života donosi izbore i preuzima odgovornost za svoj život i svoju egzistenciju, što je bit čovjekove egzistencije. Niti u jednoj situaciji i okolnostima čovjek nije izručen svojoj sudbini, nego je to samo podražaj koji čovjeka stavlja u pokret kako bi prihvatio jednu od mogućnosti izbora služeći se ljudskom slobodom. Život ima karakter zadatka, a egzistencija ima karakter odgovora, život postavlja pitanja, a čovjek aktivnošću odgovara na način da odgovara za svoju egzistenciju, za svoj život, da je odgovoran. Važno je da je taj izbor u smislenoj vezi s osobnim vrijednostima, ciljem ili nekom zadaćom. Čovjek je odgovorno biće koje treba ostvariti potencijalni smisao svojeg života, a dobro je da taj autentičan smisao nađe u svijetu, a ne toliko u samom sebi. Jer koliko se zalaže da ispuni svoj životni smisao, toliko će osoba ispuniti i ostvariti i samu sebe. Preuzimajući egzistencijalnu odgovornost za svoj život, osoba dolazi i do svijesti samoga sebe (Frankl, 2001a, 22; Frankl, 2001b, 108–110; Lukas, 2016, 8–9; 14). To predstavlja sadržaj terapijskog procesa i psihološke pomoći osobi koja pati.

Prema logoterapiji postoje tri načina pronalaska životnog smisla: ostvarujući neko djelo, doživljavajući neku vrijednost i trpeći. Vidimo da je trpljenje jedan od načina dolaska do smisla u svojem životu. Kada smo suočeni s teškom, neizbježnom i neuklonjivom situacijom, tada nam se pruža prilika da ispunimo najdublji smisao vlastitog života. No, kako čovjek podnosi patnju određuje vrijednosni stav koji pridaje patnji. Logoterapija se upravo posvetila nastojanju da pomogne čovjeku kako bi svojim pozitivnim stavom patnju preobrazio u ljudsko ostvarenje. Trpljenje prestaje biti trpljenje kad dobije smisao, odnosno osoba je spremna trpjeti ako joj to trpljenje ima smisla, što upravo kršćansko poimanje patnje daje. Smisao života je bezuvjetan i uključuje čak i trpljenje, što je često razumski teško shvatiti i dokučiti. Život i životne prilike su prolazne, no kad mi napravimo izbor između mnogobrojnih mogućnosti, ostavljamo neizbrisiv trag u vremenu svojeg života. Logoterapija kao terapijski pravac stoga i naglašava vrlo aktivan pristup u nalaženju smisla. Čovjeka se promatra kao tjelesno–psihičko–duhovno biće, pri čemu tijelo i duša tvore jedinstvo osobe, a u čijem je središtu duhovno–egzistencijalno mjesto. Važno je obilježje ljudske egzistencije da čovjek ima sposobnost dignuti se iznad svih uvjeta svojeg života i nadmašiti ih, čime nadmašuje i samog sebe, odnosno sebe transcendira (Frankl, 2001a, 28;

Frankl, 2001b, 110–113; 117–118: 127; Lukas, 2016, 81; 87). To su sve načini kako se osobi pomaže u terapijskom procesu i proradi osjećaja patnje i besmisla.

U životu čovjeka stanje bolesti je povezano s dubokom patnjom koja pred njega stavlja brojne dileme i pitanja, te je jedan od čestih razloga traženja psihološke pomoći. »Bolest i patnja vazda su se brojili među najteža pitanja koja stavljaju na kušnju ljudski život. U bolesti čovjek doživljava svoju nemoć, svoju ograničenost i privremenost. U svakoj bolesti možemo nazreti smrt. Bolest može čovjeka dovesti do tjeskobe, do zatvaranja u sebe, kadšto čak do očaja i pobune protiv Boga. Ali može ga dovesti i do veće zrelosti, pomoći mu da u svom životu razluči ono što nije bitno te se okrene k onome što jest bitno. Bolest čovjeka vrlo često izazove da Boga traži i da mu se vrati« (KKC 1500, 1501).

2.2.3. „Volja za nadsmislom"

Cilj je psihoterapije duševno zdravlje, a cilj je religije spas duše. Dimenzija religioznosti viša je i sveobuhvatnija od psihičke dimenzije, i osoba može napraviti ulazak u tu višu dimenziju upravo putem vjere. Čovjekova egzistencija nadmašuje samu sebe i upućuje na neki smisao, te je u dubini svake osobe težnja za tim smislom. Čovjekovu vjeru u smisao možemo promatrati kao transcendentalnu kategoriju. Osim volje za smislom čovjek ima i volju za posljednjim smislom, smislom života kao cjeline, za nadsmislom, a religiozna je vjera upravo vjera i pouzdanje u nadsmisao. Upravo se u trpljenju i patnji, odnosno po trpljenju i patnji razaznaje najviša mogućnost otkrivanja smisla. Vjerom, svojim *fiat*, patnju možemo preobraziti u djelo koje nam daje životni smisao i nadsmisao koji nadilazi našu ograničenu sposobnost shvaćanja (Frankl, 2001a, 77–79; 82; 112; Frankl, 2001b, 86–89). Tada putem vjere i predanja Božjoj ljubavi i volji ulazimo u otajstvo i misterij patnje i trpljenja, u područje nespoznatljivog. Ako ispunimo smisao patnje u svojem životu, mi ostvarujemo ono najčovječnije u čovjeku, rastemo i nadilazimo sami sebe, te smo pozvani mijenjati sami sebe. Sposobnost za patnju može se promatrati kao sposobnost za ostvarenje vrijednosti životnog stava i mogućnost pružanja prilike za ispunjenje najdubljeg smisla. Sam način podnošenja patnje krije u sebi smisao. Putem ljubavi patnja zadobivao smisao, smisao žrtve. Za život čovjeka nije toliko bitno je li ispunjen veseljem ili patnjom, nego koliko je ispunjen smislom (Frankl, 1998, 28; 75; 79; 85). Smislu patnje kao važno dodaje se i smisao pomaganja drugima jer se frustracija volje za smislom može svladati i otvaranjem i obraćanjem prema ljudima. Hrabrost u trpljenju odnosi se prema očaju kao ljubav prema bližnjemu, prema praznini smisla (Lukas, 2016, 91; 96).

Zaključak

Čovjeku današnjice više no ikad potrebni su svjedoci u smislenoj životnoj patnji i trpljenju iz ljubavi jer su patnja i trpljenje neodvojivi od ljudske egzistencije. Čovjek se s njima svakodnevno mora nositi, što mu predstavlja velik životni izazov, psihološki i vjerski.

Katoličko–teološkim poimanjem patnje i trpljenja kroz suobličenje svojeg ljudskog križa s Kristovim križem, sudjelujući tako u Kristovu spasonosnom otkupljenju iz ljubavi, čovjek može svojoj patnji i trpljenju dati dublji smisao i vrijednost, preobraziti sebe i svoj život, nadići svoju ljudskost, te zaći u prostor transcendencije, otajstva i nadspoznatljivog. Temelj je kršćanskog poimanja patnje i trpljenja milosrdna ljubav, sebedarje iz ljubavi, sjedinjenje naše ljubavi s ljubavlju Božjom, ljubavlju Kristovom kroz vjeru i pouzdanje u ljubav i volju Božju. Na taj način ljudska patnja, također, može postati spasonosna kroz znak križa, a mi postajemo suotkupitelji kroz patnju i trpljenje iz ljubavi. Time čovjek ostvaruje svoje najdublje poslanje, čovječnost i smisao života. Suobličujući se s Kristom, postajemo živi svjedoci kristovske ljubavi u svijetu. Kršćanski smisao patnje i trpljenja jest ljubav. U Kristu raspetom na križu Bog je postao blizak svakomu patniku. Isusovo prihvaćanje križa s povjerenjem u Oca i iz ljubavi prema ljudima model je svakomu kršćaninu kako patnju pretvoriti u čin ljubavi prema Bogu i ljudima. Ipak, patnja i dalje ostaje čovjeku tajna, koja od njega traži duboko povjerenje u Boga i susret s Njime.

Iz psihološko–logoterapijske perspektive neurozu suvremenog čovjeka, koji je tragatelj za srećom i ugodom izbjegavajući svaku patnju, po uzoru na Jungovu psihologiju, možemo odrediti kao patnju duše koja nije pronašla smisao svojeg života. Logoterapija Viktora E. Frankla nam kaže da u svakom čovjeku postoji duboka volja za smislom koju svatko treba ispuniti u svojem životu. U suprotnom čovjek je u stanju egzistencijalne frustracije, u tzv. egzistencijalnom vakuumu te osjeća besmisao i prazninu. Na izazov suočenja s patnjom i trpljenjem u svojem životu, koja je neizbježna, čovjek može odgovoriti preuzimajući odgovornost za svoju egzistenciju, kakva god ona bila, dajući i ostvarujući smisao svojeg života, pa tako i patnje i trpljenja. Time dolazi i do dublje svijesti o samom sebi i ostvarenju sebe samoga. Nadilazeći samoga sebe, proničući u dublji smisao patnje i trpljenja svojeg života, čovjek može doseći i područje nadsmislenoga i vlastite transcendencije. To iz perspektivne psihologije i psihoterapije uvelike doprinosi čovjekovu psihičkomu i duhovnomu zdravlju, za razliku od egzistencijalnog besmisla i praznine.

Psihologija i psihoterapija pomaže čovjeku kako bi bio duševno zdrav, a cilj je religije spas duše. Upravo u situaciji velike patnje i trpljenja osoba može doći do dubljeg smisla vlastitog života i egzistencije, kao i preobraziti ju u otkupiteljsku ljubav i čin ljubavi prema Bogu i čovjeku.

Literatura:

Ajduković, Marina (2000). Krizni događaji i kriza kao psihičko stanje. U: Lidija Arambašić (ur.), *Psihološke krizne intervencije: psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja* (str.33–55). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Arambašić, Lidija (2000). Stresni i traumatski događaji i njihove posljedice. U: Lidija Arambašić (ur.), *Psihološke krizne intervencije: psihološka prva pomoć nakon kriznih događaja* (str. 11–31). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Ćurić, Josip (1986). O spasonosnom trpljenju. *Obnovljeni život*, 41 (2), 99–122.

Ćurić, Josip (1989). Nema ljubavi bez boli. *Obnovljeni život*, 44 (6), 526–539.

Filipović, Ana Thea (2013). Kako vjeronauk govori o patnji i nadi? Analiza udžbenika za katolički vjeronauk s posebnim osvrtom na rodne implikacije. *Crkva u svijetu*, 48 (4), 435–468.

Foley, Daniel Patrick (1988). Eleven Interpretations of Personal Suffering. *Journal of Religion and Health*, 27 (4), 321–328.

Frankl, Viktor E. (1988). *Patnja zbog besmislena života: Psihoterapija za današnje vrijeme*. Đakovo: Karitativni fond UPT.

Frankl, Viktor E (2001a). *Bog kojeg nismo svjesni: Psihoterapija i religija*. Zagreb: Svijetla točka.

Frankl, Viktor E. (2001b). *Život uvijek ima smisla: Uvod u logoterapiju*. Zagreb: Svijetla točka.

Gašpar, Nela (2010). Pitanje o smislu života i otajstvo patnje: Čovjek kao biće zajedništva (animal amororsum). U: Đulijano Ljubičić (ur.), *Suicid i duhovnost* (str. 117–128). Rijeka: Sveučilište u Rijeci — Medicinski fakultet.

Grün, Anselm (2010). *Knjiga odgovora Anselma Grüna: Odgovori na temeljna životna pitanja*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

KKC. *Katekizam katoličke crkve*. U: Ivan Pavao II., *Katekizam katoličke crkve*. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija, 2016.

Klempner, Ben (2010). Six reasons why suffering is normal. U: *PsychCentral*. URL: https://psychcentral.com/blog/archives/2010/04/05/six–reasons–why–suffering–is–normal/ (09. 11. 2017.)

Lukas, Elisabeth (2006). *Duhovna psihologija: Izvori smislena života*. Đakovo: Karitativni fond UPT.

Lukas, Elisabeth (2016). *I tvoja patnja ima smisla: Logoterapijska pomoć u krizi*. Zagreb: Svijetla točka.

Mehrtens, Sue (2008). The Gift of Suffering. U: *Jungian Center for the Spiritual Sciences: Whole Person Learning in a Jungian Context*. URL: http://jungiancenter.org/the–gift–of–suffering/ (09. 11. 2017.)

Ratzinger, Joseph (2011). *Isus iz Nazareta: II. dio: Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*. Split: Verbum.

Rebić, Adalbert; Fučak, Jerko; Duda, Bonaventura (ur.) (2004). *Jeruzalemska Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

SD. *Salvifici doloris*. U: Ivan Pavao II., *Spasonosno trpljenje: Apostolsko pismo biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i svim vjernicima katoličke Crkve o kršćanskom smislu ljudskog trpljenja*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2003.

Szentmártoni, Mihály (1973). Prilog psihologiji patnje. *Obnovljeni život*, 28 (2), 154–158.

Szentmártoni, Mihály (2009). *Osjetljivost za čovjeka: Pastoralna psihologija*. Zagreb: Glas Koncila.

Szentmártoni, Mihály (2011). *Psihologija duhovnog života*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.

Srakić, Marin (1997). Bol(est) u kršćanskoj perspektivi. Diacovensia, 5 (1), 7–16.

Vugdelija, Marijan (1995). Job i problem patnje. *Bogoslovska smotra*, 64 (1–4), 219–248.

Vugdelija, Marijan (2011). „Blago onima koji tuguju; oni će se utješiti“ (Mt 5,4). *Služba Božja*, 51 (2), 135–170.

Wong, Paul (2009). The depth positive psychology of Carl Jung. U: Shane J. Lopez (ur.), *Encyclopedia of positive psychology: Vol. 1* (str. 545–546). Oxford: Wiley Blackwell.

The Meaning of Life and Suffering as Seen Through the Catholic–Theological and Psychological–Logotherapeutic Perspectives

*Tanja Radionov**

Summary

Contemporary man, in his constant pursuit of happiness and pleasure, seeks to avoid suffering and pain. However, since suffering is an integral part of life, its meaning represents a major challenge for psychology and religion. The aim of this paper is to look more closely at contemporary man's search for meaning in life and his experience of suffering — as he often finds himself in a condition of existential frustration and meaninglessness — through the Catholic–theological and psychological–logotherapeutical perspectives. Catholic theology seeks to fathom the meaning of suffering through conformation to the Cross of Christ. In this way, man participates in Christ's salvific redemption through love which gives profound meaning to his suffering. Humanistic and positive psychology, especially existential psychotherapy and Frankl's logotherapy, introduce spirituality into the field of psychotherapy: these are based on the assumption that man has a deep longing for meaning which needs to be fulfilled. When enduring suffering, man has the option of taking existential responsibility for it and giving it meaning in accordance with his own values. This leads to deepening self–awareness, to the transcending of oneself and thus finding meaning.

Key words: meaning of life, suffering, salvific suffering, Viktor E. Frankl, logotherapy, C. G. Jung

* Tanja Radionov, M.Sc., Psychologist, Psychotherapist. Address: Masarykova 23, 10000 Zagreb, Croatia. E–mail: tanja.radionov@optinet.hr